Dr. GVALTH. van DOEVEREN,

MEDICIN. IN ACADEM. BATAVA, QUAE LEIDAE EST, PROFESSORIS,

PRIMAE LINEAE

DE

COGNOSCENDIS MVLIERVM MORBIS

IN

VSVS ACADEMICOS.

RECVDI CVRAVIT

D. IOANN. CHRISTIAN TRAVGOTT SCHLEGEL,

MEDICVS APVD LONGOSALISSENSES.

Editio prima italica

TICINI. MDCCLXXXVII.

IN TYPOGRAPHEO MONAST. S. SALVATORIS.
SUMPTIBUS BALTHASSARIS COMINI
SUPERIORUM PERMISSU.

LIBRARY

LECTORI AEQVO

S. P.

Dr. SCHLEGEL.

Lineas has primas de cognoſcendis mulierum morbis, quas beatae atque immortalis memoriae Doctor ille ac Profeſſor Medicinae Batavus, CELEBERR. VAN DOEVEREN ante decem annos in uſus academicos ſolertissime accuratissimeque duxit, et publici iuris fecit, praelectionibus de his morbis, in academiis habendis, prae ceteris omnino eſſe aptiſſimas, nec ullus, qui hanc doctrinam callet, inficias ivit.

Haud inutilem itaque operam me ſuſcepiſſe exiſtimo primarum illarum linearum, editione evulgatarum hac nova, a me curata. Anno MDCCLXXV. Lugduni Batavorum typis exſcriptum opuſculum, etiamſi mole parvum atque adſpectu leve, attamen materia, quam hic pertractatam videas, ponde-

roſum, in bibliopolia Germaniae minus frequens translatum erat, quin a nostratibus, et praecipue ab artis ſalutaris studiosis, persaepe frustra desideraretur. Iis ergo in gratiam factum est, ut iam exstet libellus in Germania, et quidem idiomate latino, quo fuerat conscriptus.

Non est denique, ut opusculum id, quod hic denuo ſub praelo prodiit, ſupervacaneis meis ornaretur commendationibus. Nostrum vero erit, ut tam praeclara eruditionis medicae documenta, ab haud paucis perstudiose quaesita, atque spe non raro falsa desiderata, porro exquiramus, praelo iterum subiiciamus, et hoc consilio non frustra commodis aliorum inſervire videamur. Scrips. Longosalissae, d. VI. April. MDCCLXXXV.

AU-

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

AUCTOR.

Momentosam Doctrinae Medicae partem de Mulierum Morbis cum Vobis in Praelectionibus Academicis exponere ſtatuissem, nullum inveni Librum, cujus normam in docendo commode sequi possem: facile enim videbam, plerosque Medicos vix satis adducere illarum causarum, quas suppeditat Ars obstetricia, genuinus ille et uberrimus cognitionis muliebrium morborum fons; atque Artis obstetriciae Scriptores vix tam apto et concinno ordine illos morbos exponere, qualis mihi arrideret. Solent praeterea etiam sua cuique prae ceteris placere. Conscripsi itaque, et in Praelectionibus calamo excipiendas recitavi, Primas hasce Lineas, quae docenti atque diſcentibus melius inserviturae mihi videbantur. Expertus vero, quantum sic temporis fiat dispendium, prospiciensque errores, qui transcribendo in huncce textum possint irrepere, ut evitarem

has difficultates, utque eo melius vestris commodis consulerem, in animum induxi, typis descriptum eum exhibere, elaboratius forsan impoſterum in lucem proditurum. Quod ut tanto cum vestrorum studiorum emolumento, quantum mihi equidem proposui, fiat, vehementer exopto. Valete. Scribebam Lugduni Bat. d. 15. Sept. 1775

INDEX CAPITUM.

C A P. I. §. I.

De Morbis Mulierum in genere.

CAP. II. §. XV.

De Morbis Virginum.

CAP. III. §. XXV.

De Morbis Mulierum Nuptarum,

C A P. IV. §. XXVII.

De Morbis Gravidarum.

C A P. V. §. XLVII.

De Morbis Parturientium.

C A P. XI. §. LXXXIV.

De Morbis Puerperarum.

C A P. VII. §. CV.

De Morbis Lactantium.

C A P. VIII. §. CXVIII.

De Morbis Effoetarum seu Vetularum.

PRI-

PRIMAE LINEAE
DE
COGNOSCENDIS MULIERUM MORBIS.

CAPUT PRIMUM.

De Morbis Mulierum in genere.

§. I.

Morbi Mulierum, ut recte intelligantur, dividi debent in duas claſſes, quarum prima complectitur *Univerſales*, vel communes, qui, licet etiam in sexu masculino contingant, omnibus tamen Feminis, quovis fere vitae tempore, ex ſua natura & corporis habitu, potius quam Viris accidere ſolent; altera continet *Particulares*, vel proprios, quibus certae Feminarum aetates, et varia vitae studia, eorumque munia magis obnoxia ſunt.

§. II.

§. II. *Univerſales* Feminarum morbi plerique tales ſunt, ut iidem, vel ſaltem illis ſimiles, in Viris quoque aliquando occurrant, non vero, ob corporis eorum conſtitutionem, tam frequenter hos, quam ſexum ſequiorem, affligere obſerventur: quare eatenus quoque inter Mulierum morbos tractandi videntur.

§. III. Quoniam vero horum omnium expoſitio univerſae fere Pathologiae et Praxeos ambitum complecti deberet; breviter tantummodo primarios illorum fontes indicabimus, et Primas hasce Lineas praecipue accommodabimus explicationi Morborum Muliebrium, qui Particulares vocantur.

§. IV. Univerſales itaque Morbi muliebres derivandi ſunt, 1º. Ex totius corporis Feminarum compage minus firma, laxiore, et debiliore quam Virorum, indeque pendente illarum temperamento phlegmatico, vel ad ſummum (paucis robuſtioribus exceptis) ſanguineo; unde, ceteris paribus, procliviores ſunt in ſinguíos morbos, qui ex pituita nimia, et lymphae aut ſeri col-

luvie, vel et sanguinis abundantia, cacochymia motuumque vitiis oriuntur; v. g. leucophlegmaticos, chloroticos, hydropicos; obſtructiones frigidas, viſcidas, congeſtiones, haemorrhagias harumque effectus multiplices.

§. V. 2°. Ex majore ſenſibilitate et teneritudine partium solidarum irritabilium et sentientium, id est fibrarum motricium et systematis nervoſi: unde fieri solet, ut corporis et animi commotionibus, perturbationibus, spasmis, convulsionibns, et inde oriundis effectibus, sint longe magis obnoxiae; v. g. passioni hystericae, epilepsiae, ſimilibusque malis; quo forte haud immerito ipse Cancer revocari poteſt.

§. VI. 3°. Ex mirabili consensu, quem in variis vitae stadiis, eorumque muniis, cum vicinis non tantum, sed et cum remotioribus partibus habet Uterus, inde sexcentorum morborum fons apud Hippocratem jam vocatus.

§. VII. 4°. Ex Animi plerarumque Feminarum senſibilitate nimia: neque enim alienum a vero videtur, huc

ipſam

ipsam quoque hujus agilitatem et vivacitatem majorem revocari debere, quae corporeae praedispositioni superaccedens, in quam plurimis frequentiam morborum, ex nimia ſenſibilitate, irritabilitate, et nervorum affectione pendentium, summopere auget.

§. VIII. 5°. Ex diverso corporis Feminarum mechanismo, ratione imprimis Partium generationi inservientium: quo spectant praecipue sterilitatis variae species; hydrops ovarii et uteri; affectiones nonnullae venereae; atresiae diversae; uteri et vaginae scirrhi, carcinomata, sarcomata, herniae, deſcensus, prolapsus, aliaque mala.

§. IX. 6°. Ex diverso habitu aliarum nonnullarum partium, quae quidem minus a virilibus differunt, fabrica tamen sua magis minusve diversae sunt: huc pertinent Feminarum alvi frequens durities, herniae crurales, umbilicales et vesicae, mammarum morbi varii, claudicationes etc.

§. X. 7° Ex multarum Feminarum singulari vitae genere, quo morbos

multos contrahunt, quorum plerique (praeeunte RAMAZZINIO) commode ad Artificium morbos possun revocari: huc v. g. spectant Lotrices, Nutrices, Puerperarum aegrarumque curam habentes; ipſaeque imprimis Obſtetrices, et omnes, quae vitae sedentariae addictae ſunt, veluti Veſtales, Sartrices, ſimilesque.

§. XI. 8°. Ex pravis nonnullis consuetudinibus, quae Feminas magis, quam Viros occupant: quarum aliae in vestimentorum perversa indole atque applicatione, aliae in aliis consistunt conditionibus: quo v. g. spectat dilectus plerisque cum vita sedentaria infusorum calidorum potus, frequens illa morborum origo; necnon ſuppedaneorum fotus, cui multae, imprimis nostrates, indulgent Feminae, et quo frequentes sibi humorum derivationes ad inferiora membra, anxietates, lipothymias, passiones hyſtericas, menses inordinatos nimisque copiosos, profluvia, abortus, fluorem album, aliave uteri mala contrahunt. Forsan et topica crurum femorumque vitia, quibus toties vexantur, ardores, puſtulae, excoria-

tio-

tiones, ulcera, glandularum indurationes, scirrhi, cutis excrescentiae malignae, cancroſae, imo et corneae huic fonti non raro attribui debent.

§. XII. 9º. Ex variis vitae Feminarum ſtadiis generaliter eae praediſponuntur ad innumeros morbos, quorum quidem nonnullos etiam patiuntur Viri, qui tamen ex cauſis iſta mulierum ſtadia comitantibus, iisque propriis, frequentiſſime has afficere ſolent: horum vero fontes ſingulares et Morborum particularium explicatione deinceps facile patebunt.

§. XIII. *Particulares* vel proprii Feminarum Morbi (§. I.), ſcopum noſtrum prae ceteris ferientes, illi dicuntur, qui Feminis ex natura ſui corporis, et ſingularium partium fabrica, earumque functionum diverſitate, contingunt, ideoque ex vario imprimis aetatis earum termino petuntur.

§. XIV. Infantia autem Puellarum quum vix aliis, quam Puerorum aetas, morbis obnoxia deprehendatur, nulla hujus ratio in cognitione Morborum

Muliebrium habenda videtur: poſſunt itaque hi, juxta reliqua vitae muliebris ſtadia, ad tres ordines revocari, ut sint nempe Morbi

I°. Virginum.

II°. Mulierum nuptarum, qui in morbos Gravidarum, Parturientium, Puerperarum, et Lactantium diſtribuuntur;

III°. Vetularum seu Effoetarum.

CAPUT SECUNDUM:

De Morbis Virginum.

§. XV.

Vocantur *Morbi virginum* illae Feminarum affectiones, sanitatem laedentes, quae has a pubertatis annis usque ad matrimonium, vel donec coelibes evadant effoetae, ita affligunt, ut potius ex conditionibus Virginibus propriis, quam ex aliis cauſis, fluant: quarum tamen multae etiam corripiunt Mulieres et Vetulas, similibus ſaepe conditionibus expositas.

§. XVI. Fontes primarii, e quibus

bus Morbi Virginei scaturiunt, sunt sequentes: 1° Mutationes prorsus ſingulares, quae ex constanti Naturae lege, circa tempus pubertatis, in corporibus Virginum excitantur, imprimis a plethora, multorum saepe malorum causa, priusquam determinato vasorum motu Menses per uterum evacuentur.

§. XVII. 2° Vitia quaedam partium genitalium organica, quae mensium fluxum eo tempore impedire, vel et Virgines ad concipiendum ineptas, sive steriles reddere, vel aliis malis ansam praebere poſſunt; v. g. vaginae, uteri, tubarum, ob varias causas, arcta nimis apertura, vel et earumdem partium nimis frequens atreſia seu imperforatio; nec non scirrhi, polypi, sarcomatis, similisve mali praeſentia in iisdem.

§. XVIII. 3° Menstruae evacuationis, quae salutari Naturae conamine tempore pubertatis regulariter excitari debet, retardatio, difficultas, suppressio, retentio, vel et imminutio, propter dictas non tantummodo, sed et alias multas causas, frequentissime locum habens, multimodis saepe nocet.

§. XIX. 4°. Mensium fluxus nimius, praecox, vel nimis frequens, licet crebro haud affligat Virgines, non raro tamen, ex variis causis exortus, sua quoque in his excitat mala.

§. XX. 5°. Mirabilis quoque illas afficit stimulus venereus, in hoc vitae femininae stadio primos, principesque, suos effectus exserens: qui, cum juſtos intra limites continentur, admiranda efficacia naturam earum mutant, foecunditati adaptant, irritant, et ad licitam impellunt voluptatem; aliquando vero tam abnormes fiunt, ut animi corruptionem, vel et corporis varios tum spasticos, tum torpidos et languidos, imo interdum quoque obscoenos morbos, qui noſtri fori sunt, excitare videantur.

§. XXI. 6°. Neque excludenda videtur major illa (§. V.) corporis irritabilitas et sensibilitas, tam ratione partium contractilium, quam respectu nervosi systematis, in Virginibus maxime conspicua, quae, cum accedente insigni animi agilitate et mobilitate (§. VII.), illas reddit frequentibus

spa-

spasmodicis, convulsivis, reliquisque nervorum et principii vitalis morbis obnoxias.

§. XXII. 7°. Multos imprimis morbos pati, prae reliquis femellis, solent Virgines, ubi matres student filias curatura junceas reddere, arctisque vestibus, ligaturis, thoracibus, loricisve nimis conſtringunt; aut quando deformes imprudenti, aut perversa variorum machinamentorum ope corrigere tentant: his enim laesa pectoris et abdominis viscerum naturali actione, facile tota turbatur corporis oeconomia, et peſſima saepe excitantur mala.

§. XXIII. 8°. Vitae genus Virgineae aetati proprium, in variis regionibus, et pro variis vitae accidentalibus conditionibus diversum, multis quoque consuetudinis, fortunae et morum ludibriis saepe expoſitum, aut pravorum nonnunquam artificiorum affectibus corruptum; imo etiam severo nimis religionis cultu oppreſſum, tam frequenter causas morborum producit, ut hic omitti poſſe haud videatur.

§. XXIV. Ex quibus patet, magnum quidem numerum eſſe morborum qui Virgineam aetatem poſſint comitari, quorum omnium plenissima expositio nimis amplum disserendi campum nobis praeberet: unde primarios tantummodo hic indicabimus, in Praelectionibus theoretice et practice pertractandos, scilicet (α) Plethoram pubertatis ejusque effectus; (β) Menſium retardationem vel ſuppreſſionem; (γ) Menſium fluxum nimium; (δ) Fluorem album; (ε) Chloroſin; (ζ) Paſſionem hystericam; (η) Furorem uterinum; his denique (ϑ) Sterilitatem, alibi vix ponendam, adjungemus, quia huius causae in Virginibus non raro jam adsunt, vel certe saepe oriuntur. — Quibus explicatis, reliqui facile indagari atque explicari, tum ex indicatis fontibus, tum ex generalibus Pathologiae et Praxeos medicae dogmatibus poterunt.

CA-

CAPUT TERTIUM.

De Morbis Mulierum Nuptarum;

§. XXV.

Morbi Mulierum strictiore sensu appellantur illi, qui Feminas affligunt, quatenns hae Virorum commercio indulgentes utero concipiunt: adeoque Mulieres foecundas a virginitate laesa usque ad statum effoetum, quo menſtrua fluere deſinunt, corripere poſſunt.

§. XXVI. Quum rara satis, et pauca, et ex generali doctrina medica facile deducenda, atque intelligenda sint mala, quae ex primo coitu et orgasmo venereo, nonnullis Conjugibus, aut corruptis Virginibus eveniunt, haecque vitia singularem adeo sibi titulum haud vindicent; nec ſingularia alia Mulieres, si sterilitatem excipias, ante graviditatem infestent; Morbi Mulierum stricte dicti solent dividi in quatuor genera, pro variis, quae foeconditatem comitantur, periodis, adeoque in (α) *Morbos Gravidarum*, (β) *Parturientium*, (γ) *Puerperarum*, et (δ) *Lactantium*: qui singuli ex suis nunc fontibus derivandi sunt.

CA-

CAPUT QUARTUM.

De Morbis Gravidarum.

§. XXVII.

Morbi Gravidarum Mulierum illi ſunt, qui a conceptu foetus usque ad partus initium Mulieres ex variis cauſis geſtationem comitantibus ita afficiunt, ut functionum ſanitatis laeſionem inducant: quos inter nonnulli Gravidis omnino proprii, haud pauci tamen reliquis etiam Feminis non raro ex aliis cauſis eveniunt.

§. XXVIII. Praecipui fontes cauſarum illorum Morborum habentur: 1°. Seminis masculini ingreſſus in uterum, ejusque ulterior cum foecundae Mulieris corpore, post factam conceptionem, communicatio: quod singulari suo stimulo, ocius seriusve in plerisque, in nonnullis fere praesentaneos effectus excitat, ab alia causa vix repetendos (v. Van Swieten Comm. ad Aph. Boerhavii Tom. IV. p. 462.)

§. XXIX. 2°. Senſibilitas major

cor-

corporis durante toto gestationis tempore Gravidas longe magis, quam reliquas Mulieres obnoxias reddit partium mobilium et sentientium commotionibus et affectionibus inordinatis, earumque effectibus multiplicibus; quam ideo sedulo attendere solent ipsae Mulierculae, nec minus respicere debent Medici prudentes, tum in regimine Gravidarum, tum quidem maxime in remediorum, praecipue stimulantium, praescriptione.

§. XXX. 3°. Mirabilis quoque Mentis dispositio in iis datur ad animi affectus validiores, qui haud raro, insoliti et enormes dum fiunt, in absurda et ridicula abeunt phantasmata, non omni semper tam in ipſis Gravidis, quam in Foetibus periculo vacua: quamvis non assentiendum putemus iis, qui naevos inde maternos, organica vitia, membrorum mutilationes, quinimo horum destructiones oriri poſſe contendunt.

§. XXXI. 4°. Menſium ſuppreſſio, poſt factum conceptum multorum morborum scaturiginem in Gravidis aperit, durante primo gestationis stadio, illis similium, qui ex eadem causa Feminas

aliis

aliis temporibus affligunt, nunc vero propter eam pejorum et periculosiorum.

§. XXXII. 5° Peracto secundo tertiove mense, poſt priorum malorum inducias, nova nata plethora, indeque inducta Naturae ad expellendum solita molimina, omnibus Practicis sedulo animadvertenda, novis morbis Gravidas subjiciunt; praecipue abnormi humorum circulantium motui, quo aliorsum male directi congestionibus, earumque effectibus multis, ansam praebent: praetereaque systematis nervosi turbis, maxime autem haemorrhagiae uteri et abortui eas exponunt.

§. XXXIII. 6° Quoniam Abortus et Partus praematurus, cum comitante haemorrhagia, dolore, spasmo, consensuque, plurimorum morborum causas possunt producere, non dubitamus quoque hunc tamquam singularem Morborum Muliebrium fontem enumerare.

§. XXXIV. 7° Uteri gravidi incrementum, adscensus e pelvis cavo, et immanis expansio, innumeros excitat

Gra-

Gravidarum morbos: primo quidem arctando Abdomen, et mechanice comprimendo viscera, quae in eo continentur, praecipue hepar, lienem, ventriculum, intestina, nec minus partes iis vicinas, nempe renes, ureteres, aortam, venam cavam, arterias et venas iliacas, nervosque e medulla spinali prodeuntes inferiores: accedit Pectoris coarctatio, similesque effectus inde excitati in corde, pulmonibus, vasisque majoribus: ex quibus multiplici modo circulatio, digestio, chylificatio, et respiratio laeduntur, inque tota corporis oeconomia, ejusque functionibus, ingentes solent produci turbae, variaque vitia topica excitari, inter quae tensiones, spasmi, dolores, stupores, obturationes, obstructiones, inflammationes, congeſtiones, prae ceteris memorabiles sunt: unde nascitur magna series morborum abdominis, pectoris, ipsiusque capitis; necnon artuum inferiorum torpores, dolores, crampi, oedemata, erysipelata, varices, haemorrhagiae, ulcera, labiorum vulvae inflationes, variaque vitia partium genitalium, et alia multa, pro diversa partium compressarum aut distentarum actione, variis nominibus insignienda.

§. XXXV.

§. XXXV. 8°. Increſcunt illorum effectuum numerus et magnitudo, ſi uterus distentus, a situ naturali abludens, quamcunque assumserit obliquitatem, partesque vicinas validius comprimat.

§. XXXVI. 9°. Tanto etiam majora ab expansione et adscensu uteri existunt mala, quando veſtium arctarum, thoracum balaenaceorum, similive alia constrictione pristinam ventris tenuitatem formaeque pulchritudinem servare, male sibi et foetui consulentes, Feminae satagunt; aut graviditatem primam perverso pudore recens nuptae, meliora nondum edoctae, abscondere tentant; aut et furtivi amoris fructum celare corruptae Virgines omni modo ſtudent.

§. XXXVII. 10°. Partium Pelvis vicinia, et consensus, cum utero gravido diſtento, non minus obnoxias reddit Gravidas affectionibus a vesicae, intestini recti, et nervorum sacro ischiadicorum, aliorumque connexione, compressione, vel irritatione: unde veſicae dolores, spasmi, cyſtitis, dysuria, in-

gens

gens distensio, ipsaque, nobis visa, crepatura; ischuria vera, vel e contrario incontinentia urinae, aut et frequentior mictus, alvi raritas, durities, tenesmus, haemorrhoides, aliquando diarrhoea, coxarum dolores, artuum inferiorum stupores, ingratae sensationes, immobilitates, similiaque mala ac n. 7. Docuitque observatio, non tantum expansionem totius, sed et corporis uteri delapsum in cavum pelvis, cum quadam subversione et orificii elevatione, similia, eaque nonnumquam lethalia mala induxiſſe (v. Specim. Obss. Academ. Cap. VII. ut et Act. Societ. Flessing. Tom. IV. q. 613.)

§. XXXVIII. 11°. Foetus producit non raro Gravidis molestiam et morbos, imprimis suo motu, calcitratione, fluctuatione, variisque gesticulationibus, quibus nauseam, vomitum, anxietatem, lipothymiam, syncopen, impetuosam orificii uterini irritationem, dilatationem, uteri spasmos, dolores, tenesmos, haemorrhagiam, mictus vitia, imo et convulsiones, partumque praematurum producit: nec inficiandum est, septimo aut octavo mense saepius istos

motus magis manifeſtos et validiores eſſe; non tamen ideo admittimus celebratam illam, aeque Veteribus ac Recentioribus, foetus Circumvolutionem, quam, ut capite praevio in partu naturali in lucem edi possit infans, circa illud tempus, aut versus finem gestationis fieri statuunt: hanc enim naturali solitaeque positioni foetus humani in utero, jam a geſtationis initio locum habenti, repugnare, tam ex ipsa ratione et corporum proprietatibus physicis, quam exploratione Gravidarum vivarum, et observationibus anatomicis, necnon abortubus capite praevio prodeuntibus, satis evictum eſſe, confidimus (v. Spec. Obss. Acad. C. VII. §. XIV. et seqq.)

§. XXXIX. 12°. Foetus quoque nutritio, incrementum, situs, et pondus; necnon Secundinarum moles, earumque in diversa regione uteri applicatio; imo et Aquae amnios abundans nimis copia, alia mala solent excitare; maxime cum gemellos, pluresve foetus utero gerunt Gravidae.

§. XL. 13°. Extra uterum in tu-

ba Fal-

ba Fallopii, ovario, ipsove abdominis cavo haerens foetus, excludi nescius, sua mora, adhaesione, incremento, pondere, induratione et corruptione, aliisve modis, gravissimos aliquando morbos iisdem parit.

§. XLI. 14°. Mors Foetus haud leves saepe, et singulares inducit morbos in corporibus Gravidarum.

§. XLII. 15°. Accedit etiam centri gravitatis mutatio in Gravidis: quae facit, ut vacillent et facile labantur, ideoque in ictus, contusiones, luxationes, fracturas, et inde sequentia mala, ob geſtationem curatu minus facilia, eatenus sint procliviores.

§. XLIII. 16°. Augetur quam maxime dictorum malorum fons, si memoratis causis praedispositio accedat a deformi pelvis, spinae, thoracisve configuratione, imprimis ſi praegreſſa rhachitis illam produxerit.

§. XLIV. 17°. Ex pravo regimine Rerum, quas non naturales vocant Medici, quarumque effectus in causarum

rum occasionalium, seu potentiarum nocentium tractatione Pathologia generalis exponit, plerasque Gravidas prae ceteris feminis morbos pati, quotidiana docet experientia.

§. XLV. Ex quibus luculenter patet, quam multis magnisque morborum causis expositae sint illae Mulieres, quae crebras, et preſſo pede se invicem sequutas, praegnationes subeunt, imprimis si juniores, nec plenum incrementi terminum adeptae, sensibiliores, debiliores, cacochymicae, valetudinariae fuerint.

§. XLVI. Propositos harum Institutionum cancellos excederemus, si omnes istos Gravidarum morbos, qui ex memoratis fontibus fluere poſſunt, exponere vellemus, de quibus prae ceteris summi Boerhavii Aphorismi, eorumque Commentarii, necnon alii Auctores, qui Artem obstetriciam et Morbos Mulierum tractarunt, legantur: sufficiet nobis primarios pertractasse, scilicet Gravidarum (*α*) Fluxum uterinum; (*β*) Abortum et Partum praematurum; (*γ*) Dysuriam et Ischuriam; necnon (*δ*)

Mala

ex Foetu mortuo oriunda: reliqui enim illarum morbi cognitu et curatu sunt faciliores, si generalia Medicinae principia bene cognita sint.

CAPUT QUINTUM.

De Morbis Parturientium.

§. XLVII.

Habentur *Morbi Parturientium* illi, qui a causis Partum concomitantibus, Feminas quam frequentiſſime affligunt: quarum iterum aliae aliis etiam Mulieribus accidere possunt, aliae Parturientibus omnino ita propriae sunt, ut ſine partu locum habere nequeant.

§. XLVIII. Quae causae quum pendere possint a conditionibus ipſi Parturienti propriis, aut aliis, quae ad Foetum sunt referendae, aut et talibus, quae ad Obstetricantis encheireses, vel errores pertinent; merito earum fontes ad tres species referuntur, quatenus I°. a Matre, II°. a Foetu, vel III°. ab Obstetricante oriuntur.

§. XLIX. 1°. Ad ipsam Mulierem parturientem, seu *Matrem* spectant causae sequentes: α) Corporis universalis, vel uteri particularis tanta debilitas, ut vires ejus ad foetum expellendum haud sufficiant, et dolorum inertia ex torpore fibrarum, aut atonia nervorum adsit in utero.

§. L. β) Adest etiam saepe magna fibrarum, vasorum, nervorumque irritabilitas et sensibilitas, quae spasmis, doloribus spuriis, vagis, inordinatis, crampis, tenesmis, colicis, vomitui, hysteriae, convulsionibus, epilepsiae, aliisque morbis ansam dant,

§. LI. γ) Animi pathemata in Parturientibus varias ob causas, praecipue metum, facile, frequenter, et vehementer excitata, in corporibus earum valde sensibilibus, sua quoque effecta noxia, tum solita, tum a graviditate pendentia producere observantur.

§. LII. δ) Congeſtio humorum ad superiores partes, quam in plerisque decubitus pravus corporis, assumtio variorum stimulantium, et in omnibus fere

fere conatus inutiles et praecoces, uteri et foetus moles atque pondus, dolorum irritatio aliaque efficacia, nixus parturientis, spasmi abdominales, aliaeque conditiones certo excitant, gravia saepe mala producit: imprimis ſi ad pectoris vel capitis morbos, ex hacce cauſa oriundos, praedispositae sint Mulieres, aut hos aliosve jam patiantur.

§. LIII. ε) Febris quoque, eaque haud raro satis valida corripit Parturientes, ab irritatione partus, et consensu uteri cum toto corpore (§. VI.), animi perturbatione, aliisque cauſis sensibilitatem et sanguinis motum impetuosum incitantibus enata: quae adeo et variis suis symptomatibus illas reddit obnoxias.

§. LIV. ζ) Partium genitalium externarum et internarum mala conformatio, aut morbi varii, multis et magnis malis Mulieres in partu exponunt, v. g. structura non naturalis, arctitudo, atresia, polypus uteri vel vaginae, procidentia, scirrhus, tumor, siccitas, inflammatio, ulceratio, carcinoma, cicatrix, similiave vitia.

§. LV.

§. LV. η) Partium vicinarum mollium vitia, veluti Herniae, Intestini recti infarctio ab accumulatis faecibus, tenesmus, haemorrhoides, et prolapsus; Vesicae urinariae difficilis evacuatio, distensio, vel et hernia, aut calculus, indeque orta lotii suppreſſio, aliive morbi: Perinaei tenacitas in primiparis maxime annosis, aut calloſitas a praegressa fissura huc etiam revocandae sunt.

§. LVI. ϑ) Maximi, iique periculosissimi morbi Parturientibus imminent a prava conformatione Pelvis osseae, tam ratione capacitatis imminutae, quam nimis auctae.

§. LVII. ι) Nec parvam hic attentionem meretur ligamentorum pelvis, speciatim sacro-ischiadicorum rigiditas, et minor, quam par eſt, extensilitas, primiparis aetate provectioribus toties nociva.

§. LVIII. κ) Situs uteri recedens ab axi sua, et pelvis, quem obliquum vulgo vocant, gravia quoque mala solet excitare, partumque difficillimum, imo saepe lethalem reddere potest, praeter

ter illos effectus, quos et in gravidis producit (§. XXXV.)

§. LIX. λ) Haemorrhagia uteri a variis cauſis oriunda ſummi momenti eſt habenda, quum Parientes liquore vitali orbet, vires uteri totiusque corporis frangat, dolorum efficaciam ſufflaminet, in lipothymiam, syncopen, imo et convulsiones conjiciat feminas adeoque periculoſorum morborum uberrimum fontem aperiat.

§. LX. μ) Dantur etiam Parientes, in quibus gibbositas, aliave depravata corporis conformatio, necnon singulares quidam morbi partum reddunt diuturnum, difficilem, vel et praeternaturalem, ita ut eum morbi varii comitentur, aut ſequantur.

§. LXI. ν) Omnis denique lentor, quo partus ultra ſolitum tempus protrahitur, diuturnitate effectuum, quos nixus, dolores veri ſpuriive, animi affectus, vigiliae, cerebri oppreſſio, nervorum ſenſibilitas, circulatio humorum incitata, febris, aliaeve conditiones, tum imprimis praeſentes producunt, multis

pravis

pravis symptomatibus ansam praebere solet.

§. LXII. ζ) Neque tamen ab omni culpa liber habendus partus magna nimis celeritate peractus, quoniam et hicce foetum quaſi praecipitando, et violenter afficiendo partes ad enixum concurrentes, non raro morborum causa existit, v. g. genitalium inflammationis, rupturae, gangrenae uteri, prolapsus, atoniae, spasmi, aut haemorrhagiae, imo et horrendae, solisque partum enixis propriae, ejusdem inversionis.

§. LXIII. II°. Ad *Foetum* (§. XLVIII.) in utero retentum variae spectant Parientium Mulierum affectionum causae; scilicet 1°. Ejus nimia moles, tam capitis, aliarumve ſingularium partium, quam totius corporis: quae etiam propria eſſe potest, vel relativa: similiaque ac pelvis anguſtia inducit mala, praeter illa, quae a pondere et preſſione majore dependent.

§. LXIV. 2°. Motus Foetus nimis validi in ipso partu non tantum dolores, deliquia, anxietatem, sed et vali-

das

uteri contusiones, imo aliquando rupturam excitant.

§. LXV. 3º. Videtur et motuum ejusdem nimia debilitas sua mala producere nonnunquam posse.

§. LXVI. 4º. Situs Foetus iniquus, quo caput ejus a positione naturali deflectit, aut aliae, quam in partu naturali, partes praeviae sunt, dystociae, morbisque magnis et multis Mulieres exponit.

§. LXVII. 5º. Morbi Foetus varii haud levi periculo exponunt aliquando Parturientes, v. g. hydropes abdominis, pectoris, capitis; variarum partium excrescentiae, aut tumores, imo et convulsiones.

§. LXVIII. 6º. Monstrosa fabrica prae reliquis hic etiam memorari meretur, uti Foetus bicipites, bicorporei, connati, similesque probant.

§. LXIX. 7º. Neque omnino excludi posse ex hoc causarum fonte videntur Partus serotini, quibus ultra maturi-

turitatis terminum consuetum Foetus excluduntur.

§. LXX. 8°. Numerus auctus in Partu gemellorum, trigeminorum, pluriumve foetuum similiter gignit morborum fontem, tum praecipue ob uteri distensionem nimiam, indeque natam ejus atoniam, tum propter molem, partus diuturnitatem, aliosque effectus.

§. LXXI. 9°. Mors Foetus, cum suis effectibus variis, in hunc censum etiam referenda est.

§. LXXII. 10°. Secundinae, a Natura vel Arte educendae post partum, quatenus potius inter Foetus, quam Matris, partes recenseri merentur, suis quoque vitiis innumera, eaque ingentia mala Parturientium possunt inducere, v. g. ubi nimis fortiter cum utero cohaeret placenta; ubi intempestive, vel praecociter extrahitur; ubi in peculiari sacco incarcerata est; ubi pro parte, vel tota, in partu ab utero solvitur; ubi aliam, quam debitam, sedem in utero, imprimis ad orificium hujus occupat; ubi vitium quoddam singu-

singulare, vel corruptionem contraxit; ubi ſunis umbilici praevius elabitur, vel nimis brevis est, aut laquei instar Foetus corpus collumve retinet etc.

§. LXXIII. II°. Spectat quoque huc effluxus praematurus Aquae amnios, cujus insignis est ad dilatandum orificium uteri, et partum promovendum utilitas; quamvis diuturna nimis retentione, magnaque copia, et nimia uteri expansione, nocere parturienti eadem etiam poſſit.

§. LXXIV. III°. Ad *Obſtetricantem* denique (§. XLVIII.) etiam referri possunt variae cauſae morbificae parturientium Mulierum; quarum praecipuae sunt: α) Situs Parturientium incommodus, vel noxius, ad Naturae et Artis regulas non satis recte compositus.

§. LXXV β) Rudiores contrectationes partium genitalium tam externarum, quam praecipue internarum; quo v. g. frequens exploratio et orificii uterini irritatio; inutilis vaginae dilatatio; violenta oſſis coccygis repreſſio; imprudenter facta enematum injectio; cathe-

terismi minus dextre peracta operatio; tactus frequens per anum; ſimilesque aliae spectant.

§. LXXVI. γ) Applicatio instrumentorum obstetriciorum incauta, violenta, intempestiva, quae saepe dolores, contusiones, lacerationes, vulnera, aliasque laesiones producit, nonnunquam inevitabiles, quando illorum usum dira exigit necessitas.

§. LXXVII. δ) Encheireses Versionum infantum, qui perversum in utero situm habentes partu Agrippino excludendi sunt, saepe dolorosae, difficiles, morbosae.

§. LXXVIII. ε) Extractio Secundinarum difficilis, violenta, praecox, neglecta, aliove modo praeternaturalis.

§. LXXIX. ζ) Intempestiva Aquae amnios effusio, membranarum laceratione vel pertusione nimis festinanter excitata: aut et aliquando ejusdem nimis diuturna, propter dolorum inertiam, vel membranarum ovi tenacitatem, retentio.

§. LXXX. η) Fissura Perinaei, saepe ad intestinum usque rectum procedens: non semper tamen culpae obstetricantis tribuenda.

§. LXXXI. ϑ) Uteri descensus, prolapsus, volvulus, inversio, aliaque similia mala, a festinatione maxime metuenda.

§. LXXXII. Cuilibet attendenti facile apparebit, quam multa, quamque gravia in Parientibus oriri mala possint, si, uti saepe fit, expositae diversarum specierum causae in eodem corpore concurrant.

§. LXXXIII. Non sinit instituti nostri ratio, omnes pertractare Morbos, qui Partutientibus ex singulis tribus memoratarum causarum fontibus evenire possunt, et revera saepissime contingunt, quippe Artis obstetriciae, ex qua plerique hauriendi sunt, cognitio supponi debebit: nonnullos tamen paulo accuratius exponemus, quorum curatio frequenter occurrit Practico clinico, et qui non raro insignem a Medicina accipiunt opem, quam ab Arte obstetricia sola aliquando nec desiderare,

neque exspectare possumus, v. g. (α) Dolores partus spurios; (β) Partum lentum atque difficilem; (γ) Haemorrhagiam uteri in partu ipso supervenientem; (δ) Convulsiones parturientium; quibus etiam (ε) nonnulla de abnormi sanguinis motu, indeque natis earum Congestionibus tractandis addi poterunt.

CAPUT SEXTUM.

De Morbis Puerperarum.

§. LXXXIV.

Ordine suo *Puerperarum Morbi* nunc memorandi illi nominantur, qui poſt partum editum eveniunt Mulieribus ex causis directe e peracta ſoetus exclusione, ejusve sequelis, pendentibus, aut valde arctum saltem cum eis commercium habentibus: quae quum multae et variae sint, hinc etiam plurimi, suaque indole diversi, in Puerperis occurrere solent morbi, partim his solis proprii, partim Mulieres in aliis suae vitae stadiis etiam corripientes.

§. LXXXV. Eorum fontes primarii

rii sequentes haberi possunt: 1°. Pleraque mala, quibus ex triplici fonte §. XLIX, LXIII. et LXXIV.) obnoxias esse parturientes vidimus, in Puerperium tantum habent influxum, ut, hoc durante, pergant Mulieres, affligere, vel et novorum morborum causae fiant.

§. LXXXVI. 2°. Speciatim vero recensenda est laesio quaecunque, aut violentia, partibus generationis in partu illata, tam in foetus, quam in secundinarum excluſione: unde haemorrhagiae earumque sequelae; fluxus lymphae, saniei, puris; dolores, spasmi, distensiones, tormina, inflammatio, suppuratio, ulcus, gangraena uteri, aliarumque partium genitalium; urinae et faecum viae affectiones variae, earumque foeda excretio; haemorrhoides; tenesmi; diarrhoeae; artuum inferiorum dolor tumorque varius, et multa alia mala.

§. LXXXVII. 3°. Summa sensibilitas, qua in Puerperiis affectae sunt partes corporis mobiles et nervosae, accedensque maxima animi illarum agilitas, quae mirifice inter se communi-

cant, et multis morbis facile obnoxias reddunt Mulieres, quibus in alio stadio non ita facile afficerentur, singularem quoque hic attentionem merentur.

§. LXXXVIII. 4º. Agilitatem istam nimiam tum corporis, tum mentis in multis excitant augentque animi frequentes affectiones intensae, ab excessu metus, terrore, moerore, aut et ira, ipsoque nonnunquam nimio gaudio profectae: ex his, et duplici eo fonte, quem n. 3. exhibet, Puerperae saepe patiuntur spasmos, convulsiones, evacuandorum suppressiones, febres, mentis commotiones, deliria, melancholiam; inde etiam haud raro ipsa phrenitis, vel et mania Puerperarum, praecipue derivanda videtur.

g. LXXXIX. 5º. Accedit dictis saepissime ingens corporis, variarumque partium, speciatim cerebri et reliqui capitis, singularis debilitas, quae frequentia in Puerperis excitat animi deliquia, lipothymias, syncopen, convulsiones, aliosque in mortem non raro tendentes morbos: eademque haec conditio, simul cum n. 3. et 4., imprimis

facit,

facit, ut Puerperae longe maximum vitae periculum incurrant, quando corripiuntur morbis variis, qui etiam alias quidem, sed minore cum periculo Feminas afficere solent, v. g. febribus acutis, inflammatoriis, aliisve: unde pleuritides, peripneumoniae, colicae, diarrhoeae, aliaeque iis adeo sunt perniciosae.

§. XC. 6° Adest praeterea in plerisque Puerperarum corporibus, ob varias causas, ingens ad putredinem dispositio: quae etiam frequenter, imprimis si calide nimis tractentur a Medicis, aliisve earum curam habentibus, sua excitat effecta; partim illa, quae a primarum viarum sordibus dependent, uti anxietates, febres, vomitus, flatus, tormina, colicas, diarrhoeas; partim ista, quae ingressam in sanguinem corruptam materiem indicant, v. g. varias febres putridae et malignae indolis, purpuram, miliarem, petechialem, earumque sequelas

§. XCI. 7° Aliquando etiam epidemica causa Puerperas prae reliquis mulieribus infeſtat, producitque diarrhoeas, colicas, enteritides, pleuritides, aliasve inflammationes;

tiones;

tiones; alias excitat febrem purpuram, aut miliarem, aliamve malignam; aliquando et lactis vel lochiorum aberrationes.

§. XCII. 8° Ex nervorum lumbalium et oſsis sacri tensione, irritatione, compressione, durante partu facta, varii morbi in Puerperis derivari etiam debent, tum universales dolorosi, spasmodici, convulsivi, tum particulares, v. g. dolor coxarius; ischias nervosa; femoris et cruris immanes cruciatus, immobilitas, stupor, tumor, inflammatio, quandoque et paralysis; neque raro variae partium mollium pelvis affectiones.

§. XCIII. 9° Maxima mutatio, quae post partum absolutum visceribus abdominalibus et pectoralibus contingit (praeter derivationem sanguinis ab aliis partibus, ipsoque imprimis cerebro) in his multas morborum causas potest excitare; v. g. impetuosos humorum influxus, obstructiones, inflammationes, colicas, diarrhoeas etc.

§. XCIV. 10° Injecta abdomini, ex pravo more, cingula seu fascia, irrita non tantum, sed et pernicoisa solet

eſſe

esse Puerperis, nec immerito a Jo. GORTERO multum damnata.

§. XCV. 11° Si uterus post emissum foetum sufficiente vi contractili non polleat, imprimis si tum ex illo praecociter, aut imprudenter extrahatur placenta, periculosissimis morbis, summoque vitae discrimini exponuntur Puerperae, scilicet prolapsui, aut volvulo, imo inversioni uteri perfectae, haemorrhagie violentae, post solutam ab eo placentam, haud facile compescendae: quos fere omnes effectus sequuntur convulsiones, et certa mors.

§. XCVI. 12° Relictae in utero, et a constricto orificio retentae, soluta placenta aut portiones secundinarum; grumosus et coagulatus sanguis ibidem collectus; praesentia molae aliusve corporis heterogenei; vel et aliquando foetus, ejusve capitis, aut membri cujusdam retentio; distentione, mole, pondere, irritatione, putrefactione, aliisve effectibus, excitare possunt tormina, spasmos, haemorrhagias, varios fluxus, inflammationes, febres, resorptiones, cacochymias, metastases, convulsiones etc.

§. XCVII. 13°. Lochiorum fluxus nimius, a varia causa pendens, frequenter in Puerperis praesentium et futurorum morborum fertilis causa est habendus.

§. XCVIII. 14°. Lochiorum imminutio, vel maxime eorumdem suppressio, omnium frequentissimus est affectionum Puerperii fons, ex quo infinita et pessimae indolis symptomata fluunt, prout abnormi motu et congestione in hoc illudve viscus, vel aliud corporis organum, eorum ruunt impetus (v. summi BOERHAVII Aphor. §. 1329.).

§. XCIX. 15°. Calidum regimen; assumta alimenta dura, tenacia, in putredinem prona, aromatica; potulenta vinosa, spirituosa; remedia stimulantia, acria, praesertim pellentia, emmenagoga dicta; ut et opiata, larga manu vel imprudenter in partu, aut puerperio propinata immaniter Puerperis nocent.

§. C. 16°. Febris lactea, quae tertio ut plurimum die corripere solet Puerperas, cum suis effectibus et sequelis, universi corporis morbis similibus ac in

n.

n. 14, non minus, quam topicis malis ansam dat.

§. CI. 17° Spectant huc etiam lactis istae aberrationes, quibus illud liquidum in cerebrum, aliasve magis vel minus nobiles partes errore loci deponitur, et mala creat ob gravitatem et periculum valde notanda, illisque Mulieribus multum metuenda, quae Naturae legi et ordini refractariae proprios infantes lactare respuunt, et ad lactis secretionem impediendam vel abigendam varia artificia imprudenter adhibent; aut iis, quae propter singulare organorum lactiferorum vitium, systematis nervosi sensibilitatem, corporis universi debilitatem, aliamve ob causam officii hujus impotentiam lugent.

§. CII. 18° Frequentissime morbis afficiuntur Puerperae a rumore, confabulatione, aliove modo iis noxio adstantium commercio, quo frustrantur necessaria sibi et salutari requie, somnoque illo carent reficente, quem blande mulcendis et sopiendis praegressi partus maximeque quassantium dolorum, effectibus Naturae benignus Auctor sapienter adeo destinavit.

§. CIII.

§. CIII. 19º. Quarumvis denique Rerum non naturalium vitia commissa solent in genere Puerperis debilibus et sensibilioribus promptiora et magis gravia, quam aliis Feminis, ceteris paribus, excitare mala: unde Regimen Puerperarum tam medicum, quam diaeteticum, et domesticum, summa semper cum prudentia debet dirigi.

§. CIV. Ex premissis Puerperarum Morbis quum haud pauci sint, qui alias quoque Feminas solent invadere, et quorum explicatio ex generali doctrina Medica facile potest peti; non omnes illos exponere debebimus morbos muliebres: praecipuos tantum quodammodo amplius in Praelectionibus tractabimus; nempe (α) Puerperarum debilitatem et sensibilitatem; (β) Tormina post partum; (γ) Secundinarum morbosam exclusionem; (δ) Fluxum lochiorum imminutum aut suppressum; (ε) Fluxum eorumdem nimium; (ζ) Inflammationem uteri, cum ejus sequelis, abscessu, gangraena etc. (η) Febrim lacteam, et Lactis motus abnormes, sive errores; (ϑ) Febrim purpuram; (ι) Puerperarum denique Diarrhoeam. — Ceteri aliunde satis cognosci poterunt.

CA-

CAPUT SEPTIMUM.

De Morbis Lactantium.

§. CV.

Morbi varii *Lactantes* Mulieres tum Matres, tum Nutrices, aggrediuntur ex causis, quae a perversa secretione vel excretione Lactis, vel a vitiis organicis Mammarum ad lactationem ineptarum, vel a conditionibus proximum cum hisce commercium habentibus, originem suam trahunt: adeoque patet, etiam hos ex fontibus variis derivari posse.

§. CVI. Horum sequentes sunt praecipui: 1° Febris lactea cum variis suis effectibus, non tantum ut febrium symptomatibus solitis, sed eo magis notandis, quod in corpore Puerperae locum habeant, cujus sensibilitas, debilitas, aliaeque ex puerperio fluentes causae haud raro istos reddunt enormes.

§. CVII. 2° Organorum mammalium ab affluentibus humoribus facta distensio, eorumque teneritudo, sensibilitas, dolor, spasmus, obstructio;

durities, inflammatio, abscessus recens Lactantes saepe afficiunt, imprimis illas, quae rite, justoque tempore infantem uberibus non admovent, multisque irritationibus ea exponunt.

§. CVIII. 3° Neque in iis plane absunt effecta, quae ex lochiorum imminutione, vel suppressione, febrim lacteam ut plurimum comitante vel sequente oriri solent, variisque morbis obnoxias reddere Lactantes; quae et in alias affectiones facile incidunt, quas post se relinquunt lochiorum fluxus nimius aliique puerperarum morbi.

§. CIX. 4° Repulsio materiae lacteae, aut impedita ejus secretio, et qui inde, aliove modo, nascuntur errores Lactis, seu depositiones lacteae ad varia loca, Lactantibus nonnunquam, aeque ac Puerperis varios morbos inducunt.

§. CX. 5° Protractae vigiliae, curae nimiae, et corporis animique defatigationes perpetuae, in lactandis infantibus, variis morbis laborantibus, aut nocturno somno carentibus, solent saepe Matres aut Nutrices morbosas reddere.

§. CXI. 6° Nimia nimisque frequens suctio infantis, aut excedens Lactis secretio et evacuatio, subtrahens in muliere (post partum praegressum, aliave mala praeterita, debili) sanguinem, et alios humores, reliquis organis eorumq. functionibus, tantis saepe malis Matres et Nutrices afficit, ut ab officio suo desistere cogantur.

§. CXII. 7° Sensibilitas systematis nervosi, et mobilitas partium irritabilium, nimia, quae cum mammis earumque papillis mirificam habent sympathiam, Lactantes obnoxias reddunt cordis palpitationibus, deliquiis, lipothymiis, spasmis, convulsionibus, febribus, passioni hystericae, epilepsiae, sensuum omnium hebetudini, imprimis visionis variis vitiis, ipsique aliquando etiam caecitati.

§. CXIII. 8° Animi affectus, maxime ira et moeror, saepe etiam turbant Lactantium corpora, sensibilitate et debilitate ad morbos inde suscipiendos praedisposita; et mala inducunt tum in ipsas, tum praecipue in tenellos infantes, qui corruptam sugunt materiem lacteam, redundantia.

§. CXIV. 9.° Corruptio lactis varia in Lactantibus poteſt ſingulares inducere Morbos, tum topicos, tum univerſales.

§. CXV. 10.° Organica partium Lactationi inſervientium, eaque diuturna, mala ſaepe quoque vexant Lactantes; v. g. Papillae nimis durae, compreſſae, parvae, et abſconditae; earumdem dolores, fiſſurae, ſeparatio, puſtulae, excoriatio, inflammatio, ulcera, aliaque vitia; Mammarum excoriationes, eryſipelata, exanthemata, variaque mala externa, necnon interna, veluti obſtructiones, inflammationes, indurationes, ſcirrhi, carcinomata glandularum diſcos conſtituentium, nullibi frequentius, quam in hiſce partibus, obvia.

§.CXVI. 11.° Ablactatio tandem etiam ſuos morbos in Mulieribus valet excitare, tum a difficultate impediendi ſecretionem lactis, et mammarum exſiccatione, maxime ſi haec vulgaribus remediis imprudenter tentetur; tum a lactis repulſione; a mammarum induratione, ſenſibilitate, dolore, inflammatione; a lactis

lactis coagulo, aliove vitio; a nova humorum abundantia in corpore producta; vel a similibus aliis causis, ablactationem comitantibus vel sequentibus, oriundos.

§. CXVII. Ex memoratis Morbis, qui Lactantes Mulieres adgredi solent, haud singulatim exponemus omnes eos, qui etiam in aliis vitae stadiis illis accidunt, vel alio titulo jam explicati sunt; sed tantummodo paucos explicabimus, qui magis proprie ad Lactationis opus spectant: agemus itaque (α) de Lactis defectu et abundantia nimia; (β) de Lactis prava qualitate; (γ) de Papillarum variis vitiis; (δ) de nonnullis Mammarum morbis singularibus.

CAPUT OCTAVUM.

De Morbis Effoetarum seu Vetularum.

§. CXVIII.

Appellantur *Morbi Vetularum* illi, qui Feminis praecipue circa et per eam contingunt aetatem, qua fiunt effoetae: adeoque ex conditionibus fluunt, quae cessationem Fluxus Menstrui inducunt,

simul cum impotentia ad opus generationis; affligunt itaque eas ab anno circiter quadragesimo quinto (ocius has, serius alias) usque ad ultimam vitae metam.

§. CXIX. Multae quidem Vetularum affectiones communes his sunt cum aliis Feminis; multae etiam cum Senum morbis plane conveniunt; nonnullae tamen singulares quasdam, in statu effoeto quaerendas, causas videntur adsciscere; quarum indoles et potentia faciunt, ut merito a reliquis Mulierum morbis distinctae suo titulo tractentur, inque curandi methodo sollicite considerentur.

§. CXX. Praecipuae illarum causarum sunt sequentes: 1° Plethora menstrua: quam consueto more etiamnum inducere corpori feminino pergunt hujus actiones, dum interim ex constituta Naturae lege in eo, maximeque in pelvi, et uteri substantia, tales jam factae sunt mutationes, quae solitam intercipiunt et impediunt evacuationem, vel saltem illam determinato motu solito non promovent, unde innumera adeo mala, tam in universo corpore, quam in vicinia uteri,

ut

ut et in ipso hocce organo enascuntur, ut multis tempus hocce vitae muliebris climactericum reputetur, Sic v. g. (α) *In toto Corpore* oriuntur circulationis humorum tarditas, turbaeque variae; motus abnormes sanguinis ejusque congestiones; haemorrhagiae per praeternaturales aeque ac naturales corporis aperturas; febres; obstructiones; humorum effusiones; inflammationes; secretionum et excretionum turbae, cacochymiae; cachexia; spasmi; passiones hystericae; convulsiones; dolores quicunque topici, et sexcenta ex dictis generalioribus emergentia symptomata: (β) *In vicinia Uteri* excitantur tensiones; spasmi; dolores; aestus; colicae; tenesmi; stranguriae; ischuriae; diarrhoeae, aut alvi durities; haemorrhoides; obstructiones et inflammationes topicae; eorumque omnium varii effectus: (γ) *In ipso utero* distensio; spasmus; dolor; tormina; obstructio; inflammatio; fluxus immodicus ruber vel albus: qualia etiam mala Vagina saepe patitur ex eadem causa; neque ab iis immunia semper sunt Ovaria et Tubae.

§. CXXI. 2° Stagnatio sanguinis in Vasis uteri et vicinarum partium,

maxime

maxime vero ejusdem inspissatio et corruptio, accedensque acrimonia, facit, ut dolores, obstructiones, inflammationes, tumores, scirrhi, ulcera, fluores, cancri, sarcomata, molae, prolapsus, similiaque enascantur: quorum malorum varia quoque vaginam, tubas et ovaria adgredi solent.

§. CXXII. 3° Effunditur non raro ex ruptis vel dilatatis vasis ille sanguis in ipsum uteri cavum, ibique stagnans coagulatione, irritatione, distensione, corruptione, aliove modo, non levia mala excitat.

§. CXXIII. 4° Neque videtur negandum, ratione seri aut lymphae similem accumulationem nonnunquam factam fuisse, atque, occlusa orificii apertura, ansam praebuisse hydropi et tympanitidi uteri: de quibus certe in ovariis et tubis nullum dubium datur.

§. CXXIV. 5° Resistentia, quae ex uteri rigiditate majore, siccitate, et contractione, nascitur, haud absimiles producit effectus, quamvis etiam humores non peccarent; tanto vero frequentiores

tiores, quo manifestius n. 2. fons cum hocce concurrat.

§. CXXV. 6º Nova conamina et molimina, quae in Vetularum aetatis progressu haud raro instituit Natura ad Mensium fluxum renovandum (quibus sat frequenter anno LX aut LXX denuo menstrua erumpunt) suis quoque malis, ex n. 1. 2. et 3. facile intelligendis, Feminas effoetas reddunt obnoxias.

§. CXXVI. 7º Neque excipienda hic sunt Lactationis organa, in quibus repulsio sanguinis uterini ad mammas, earumque inde nata irritatio atque distensio; harum siccitas et resistentia; obstructio; inflammatio; abscessus; lactis corruptio, stagnatio, et coagulum; induratio, scirrhus, dolor, cancer, similesque morbi in hac praecipue aetate Effoetas cruciare observantur.

§. CXXVII. 8º Videtur in Vetulis mirabilis quoque latere dispositio, qua corporibus earum cancrosae indolis inhaerens labes nunc facile evolvitur, inque partes glandulosas saeviens, vel in

uterum

uterum delabens, dira et tristia mala excitat, ne ipsa quidem partium affectarum resectione facile semper exstirpanda, et impedienda, quominus alias, et praesertim similitudine functionis gaudentes, partes eadem denuo labe inficiat; quae malignitas in nonnullis quoque Feminis per haereditatem a matre in sobolem transfundi quasi videtur.

§. CXXVIII. Omnes istas Vetularum affectiones explicare haud sinit scopus noster, earum quippe plurimae cognosci satis possunt ex aliorum vitae stadiorum Muliebribus Morbis: nonnullas itaque tantum notabimus, prae reliquis frequentes aut graves, ideoque sui accuratam cognitionem et curandi methodum exigentes, nempe (α) Graviditatem falsam; (β) Scirrhum uteri et Cancrum; (γ) Hydropem uteri ejusque Tympanitidem; (δ) Hydropem ovariorum; (ε) Molam denique et Excrescentias varias. Praeter haec enim, quae alia satis multa Vetulae patiuntur mala, ex accidentalibus corporis conditionibus derivanda, ex generali senectutis Pathologia facile cognosci possunt.

FINIS.